

فعل ماضی (ساده) و فرمهای مختلف آن :

فعل در زبان ترکی بوسیله فرمهای فونافون (\$ دی # ، \$ میش # ، \$ میشدی # ، \$ میش میش # و \$ ایب #) به پنج نوع در زمان گذشته قابل صرف می باشد .
 فرمهای مذکور ، صرف فعل \$ ایمک # (بودن) به زمان گذشته می باشد که در اصل به شکل \$ idi # ، \$ imiş # و .. بوده و در صرف اولین حرف صدادار (i) آن را حذف کرده و به شکل مخفف شده [di , mis , mişdi] بکار می برند . ولی در مواردی هم هست که آن را مخفف نکرده و به شکل اصلی خود (ایدی idi ، ایمیش imiş و ..) صرف می کنند . با اصول دستور زبان ترکی اکثر فرمهای مختلف افعال به پنج زمان مختلف گذشته قابل صرف می باشند .
 توجه : گذشته های مختلف افعال ترکی را در این کتاب به اسامی زیر نام گذاری و صرف می کنیم :

(idi)	di	۱) گذشته (ماضی) با فرم \$ دی #
(imiş)	miş	۲) گذشته دور با فرم \$ میش #
(imişdi)	mişdi	۳) گذشته دورتر با فرم \$ میشدی #
(imişmiş)	mişmiş	Q) گذشته دور و دور با فرم \$ میش میش #
	# ib \$	R) ماضی نقلی با فرم \$ ایب #

— علائم مذکور علاوه بر انعکاس گذشته های مختلف فعل ، هر کدام مفهوم ویژه ای را نیز در جمله بیان می کند :

۱) صرف فعل ماضی (گذشته) :

گذشته فعل بوسیله ریشه فعل و صرف \$ ماضی # فعل \$ ایمک # صورت می گیرد . توجه شود که صرف افعال ترکی همشکل صرف افعال در زبان فارسی نمی باشند . در زبان ترکی هر فعلی برای خود فرم مشخصی دارد (gəlir , gələr , gələ , gəlsin)

که آن را می‌توان بوسیله **گسوندهای ماضی** به زمان مختلف **گذشته** در آورد. فرم ساده فعل **گذشته** بوسیله ریشه فعل با **گسوند گذشته** (دی ، میش و ..) ساخته می‌شود .
 — زمانی از **گسوند \$ دی # di (idi)** استفاده میشود که **فوینده** مطلب به کار انجام شده اطمینان دارد و یا انجام و نتیجه کار را خود تجربه کرده است . این فعل به شکل زیر صرف می‌شود . مثال :

من **گلدیم** mən gəldim ، **بیز گلدیک** biz gəldik
 سن **گلدین** sən gəldin ، **سیز گلدینیز** siz gəldiniz (gəldiz)
 او **گلدی** o gəldi ، **اونلار گلدیلر** onlar gəldilər

— افعالی که آخرین حرف صدادر آنها با **اهد...** **گائینی** می‌باشد :
 من **الدم** ، سن **الدين** ، او **الدى** ، **بیز الديق** ، **سيز الدینیز** ، **اونلار الديلار** .

(۱-۱) **گذشته دور** :

گسوند \$ میش # miş (imiş) علاوه بر بیان انجام کاری در **گذشته دور** و نامعین ، برای نقل داستانهای قدیمی (مثل : یکی بود و یکی نبود) بکار میرود . بوسیله حروف **\$ میش #** میتوان کلمات مختلفی با مفاهیم جدیدی ساخت . مثال :
بیشمیش bişmiş [غذای] **بخته**] ، یا **\$ یئمیش yemiş #** [میوه خوردنی] ، **یئتیش** **میش yetişmiş** [رسیده] ، **یانمیش yanmış** [سوخته] و ...
 (**گذشته دور** را در محاوره در صرف برای اول شخص مفرد و جمع بجای ماضی نقلی نیز بکار می‌برند . صرف ماضی نقلی در صفحه ۸۲)

فعل **گذشته دور** به شکل زیر به ضمائر شخصی صرف می‌شود . مثال :

من **گلمیشم** mən gəlmişəm
 سن **گلمیشسن** sən gəlmişsən
 او **گلمیش** o gəlmiş

بیز *f*لمیشیک biz gəlmişik
 سیز *f*لمیش سینیز siz gəlmişiniz (gəlmişsiz)
 اونلار *f*لمیش لر onlar gəlmişlər
۱-۲) *f*گذشته دورتر:

*f*گذشته دورتر با *f*سوند \$ میشدی *mişdi* # زمانی بکار *f*رفته می شود که *f*وینده
 مطلب ، از کار انجام شده ای در زمان دورتر اطمینان دارد که آن را به شکل \$ میشدی #
 بیان می کند . این فعل به شکل زیر صرف می شود :

من *f*ل میشدیم mən gəlmişdim
 سن *f*ل میشدین sən gəlmişdin
 او *f*ل میشدی o gəlmişdi
 بیز *f*ل میشدیک biz gəlmişdik
 سیز *f*ل میشدینیز siz gəlmişdiniz (gəlmişdiz)
 اونلار *f*ل میشدیلر onlar gəlmişdilər

۱-۳) *f*گذشته دور و دور :

*f*سوند \$ میش میش *mişmiş* # زمانی بکار *f*رفته می شود که بیان کننده مطلب زمان
*f*گذشته دور و دور و نامشخصی را در نظر داشته و یا اینکه وی در وقوع عمل انجام
 یافته در آنجا نبوده و یا آن را از کس دی^ر شنیده که به شکل \$ میش میش # برای زمان
*f*گذشته باز *f*و می کند. *f*ر کسی جمله را با این فعل بکار برد ، به این مفهوم نیز است
 که *f*وینده هی • مسئولیتی را در رابطه با عمل مطرح شده *f*ردن نمی *f*یرد بعبارتی
 این فعل مفهومی همانند \$ *f*ویا اینکه # ، \$ بنا بر روایتی # ، \$ بر این باورم که # و یا
 \$ شایع بوده که # را دارد .

از اینکه فعل *f*گذشته دور و دور خیلی کم مورد استفاده قرار می *f*یرد ، در نتیجه در این

کتاب نیز در موارد کمی صرف می‌شود .

صرف فعل گذشته دور و دور به شکل زیر برای ضمائر شخصی صرف می‌باشد :

من *gəlmişmişəm* ، *biz gəlmişmişik* من *gəlmişmişəm* ، *sən gəlmişmişsən* سن *gəlmişmişsən* ، *o gəlmişmiş* او *gəlmişmişlər* onlar

توجه : با وجودی که افعال مذکور از گذشته مختلف صحبت می‌کنند ، اما فرم فعل به شکل

گذشته ساده می‌باشد و هی • علامت دیرر بجز علامت گذشته به ریشه فعل آید

نخورده است .

۲) نفی فعل گذشته :

نفی گذشته فعل بوسیله کلمه \$ مه # ، \$ ما # صورت می‌گیرد. توجه شود که *af* فعل کسوندهای زیادی داشته باشد ، کلمه نفی مقدم بر سایر کسوندها بوده و حتماً باید به ریشه فعل متصل و قبل از سایر کسوندها بکار گرفته شود. نفی گذشته ساده به شکل زیر (با هماهنگی کو "ك") صرف میشود :

من *gəlmədim* ، *biz gəlmədik* بیز *gəlmədik* ، *sən gəlmədin* سن *gəlmədin* ، *o gəlmədi* او *gəlmədilər* onlar

– افعالی که آخرین حرف صدادار آنها با *ə*... آئینی می‌باشد :
من *gəlmədik* ، سن *gəlmədik* ، او *gəlmədik* ، بیز *gəlmədik* ، سیز *gəlmədik* ، او *gəlmədik* .

۲-۱) حالت نفی گذشته دور:

من *gəlməmişəm* (من نیامدم)
سن *gəlməmişsən* سن *gəlməmişsən*

o gəlməmiş   اۇ فلمه ميش

(۲-۲) حالت نفى فذشته دورتر :

mən gəlməmişdim   من فلمه ميشديم

sən gəlməmişdin   سن فلمه ميش دين

o gəlməmişdi   اۇ فلمه ميشدى

(۲-۳) حالت نفى فذشته دور و دور :

mən gəlməmişmişəm   من فلمه ميش ميشم

sən gəlməmişmişsəm   سن فلمه ميش ميشسن

o gəlməmişmiş   اۇ فلمه ميش ميش

(۳) حالت سؤالى فذشته :

صرف فعل به حالت سؤالى بوسيله كلمه سؤالى \$ مى # (آيا) انجام مى فېرد .

حالت سؤالى به شكل زير است :

mən gəldimmi ?   من فلديم مى (آيا من آمدم)

sən gəldinmi ?   سن فلدين مى

o gəldimi   اۇ فلدى مى

– فعلى كه آخرين حرف صدا دار ان با اهنه... كائينى مى باشد :

من الماديم مى؟   سن المادين مى؟   اۇ المادى مى؟

(۳-۱) حالت سؤالى فذشته دور:

mən gəlmişəmmi ?   من فل ميشم مى

sən gəlmişsənmi ?   سن فل ميش سن مى

o gəlmişmi ?   اۇ فل ميش مى

۳-۲) حالت سوالی گذشته دورتر:

- mən gəlmişdimmi ? من fl میشدیم می
 sən gəlmişdinmi ? سن fl میشدین می
 o gəlmişdimi ? او fl میشدی می

Q) حالت نفی سوالی گذشته :

نفی گذشته (ساده) بوسیله \$ مه # و \$ ما # صورت می فیرد :

- mən gəlmədimmi ? من فلمه دیم می (آیا من نیامدم)
 sən gəlmədinmi ? سن فلمه دین می
 o gəlmədimi ? او فلمه دی می

Q-۱) حالت نفی سوالی گذشته دور :

- mən gəlməmişəmmi ? من فلمه میشم می
 sən gəlməmişsənmi ? سن فلمه میش سن می
 o gəlməmişmi ? او فلمه میش می

Q-۲) حالت نفی سوالی گذشته دورتر:

- mən gəlməmişdimmi ? من فلمه میشدیم می
 sən gəlməmişdinmi ? سن فلمه میشدین می
 o gəlməmişdimi ? او فلمه میشدی می

Q-۳) حالت نفی سوالی گذشته دور و دور :

- mən gəlməmişmişəmmi ? من فلمه میش میشم می؟
 sən gəlməmişmişsənmi ? سیز فلمه میش میشسینیز می
 o gəlməmişmişmi ? او فلمه میش میش می